

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

М.Р. Тимощук

*Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ,
itymoshchuk@gmail.com*

Світовий досвід підтверджує, що в умовах мінливого бізнес–середовища ефективність розвитку виробничо–господарської діяльності підприємств істотно залежить від їх потенціалу, оцінювання і планування якого є складною і актуальною проблемою сучасного менеджменту.

Проблеми стратегічного управління та планування розвитку суб'єктів господарювання активно досліджувалися і достатньо повно описані у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Ними досліджено умови і закономірності соціально–економічного розвитку, освітлено особливості перебігу цих процесів в економічних системах різних типів, нагромаджено значний досвід і розроблено методи оцінювання ефективності та ризиків соціально–економічного розвитку підприємств у глобальній економічній системі. У той же час теоретичні засади щодо конкретизації поняття розвитку, визначення та оцінювання потенціалу розвитку підприємств з урахуванням усіх його складових елементів залишаються недостатньо опрацьованими.

Вивчення літературних джерел показало, що більшість науковців розвиток підприємства визначають як незворотну, спрямовану і закономірну зміну економіко–виробничої системи на підставі реалізації властивих їй механізмів самоорганізації. Розвиток системи означає її здатність до перетворення (трансформації) при збереженні відносної стійкості і протидії змінам. Рушійною основою розвитку підприємства є його потенціал як сукупність властивостей досліджуваного об'єкта, що створюють можливість виконання відповідної роботи.

Щодо поняття соціально–економічного розвитку підприємств, то слід наголосити на такому: соціально–економічний розвиток означає досягнення як економічних, так і соціальних індикаторів розвитку підприємства; незворотність змін означає невід'ємність темпів приросту основних соціально–економічних показників; спрямованість змін означає підпорядкованість локальних цілей досягненню місії підприємства; закономірність змін означає їх відповідність причинно–наслідковим зв'язкам.

Розвиток підприємств відбувається нерівномірно. За концепцією життєвого циклу, яка розроблена І. Ансоффом, періоди стабільності (стійкого стану) змінюються періодами трансформації (перехідного стану) [1]. Оскільки періоди стабільності триваліші, ніж періоди перетворень, то підприємство можна розглядати як відносно стійку цілісну систему, розвиток якої відбувається еволюційно (поступово), а періоди трансформації виникають періодично і потребують окремого розгляду в точках біфуркації.

Процес розвитку підприємства слід відрізнити від процесу зростання, тобто розширення масштабів виробництва без змін (поліпшення) показників його ефективності. У той же час розвиток підприємства безпосередньо пов'язаний із підвищенням ефективності виробничо–господарської діяльності підприємства, а також із досягненням значень показників, з допомогою яких відображають економічні та соціальні цілі підприємства. До числа таких цільових показників повинні входити не лише економічні показники (прибутковість, рентабельність тощо), а й показники задоволення потреб та очікувань споживачів, поліпшення бізнес–процесу, удосконалення системи корпоративного управління, мотивування персоналу підприємства, задоволення потреб та інтересів акціонерів. Зазначимо, що основою розвитку підприємства є його потенціал, однак і розвиток підприємства призводить до нарощення його потенціалу.

Спираючись на поняття ефективності за В. Парето, про ефективний розвиток підприємства можна стверджувати тоді, коли значення усіх цільових (критеріальних) показників у часі не погіршуються, а принаймні одне із значень поліпшується. Дослідження показали, що на практиці більш уживаним є критерій ефективності Калдора – Гікса, за яким передбачається гіпотетична

можливість компенсації погіршення значень певних цільових показників за рахунок поліпшення значень інших критеріальних показників.

Розроблення стратегії розвитку підприємства є ітераційним процесом формування розподіленої в часі системи цілей і напрямів розвитку підприємства з урахуванням наявних і можливих до залучення ресурсів. Стратегія підприємства базується на дослідженні тенденцій зміни кон'юнктури ринку і конкурентного середовища, формуванні оптимального товарного асортименту і ефективної товарної політики, раціональному розподілі обмежених ресурсів між видами і напрямками діяльності [2].

Формування стратегічних цілей і планів соціально-економічного розвитку підприємства спирається на результати оцінювання потенціалу його розвитку. Зазначимо, що концептуальні засади оцінювання потенціалу розвитку підприємств, які описані у вітчизняних наукових публікаціях, є неоднозначними, а методичні положення – недостатньо опрацьованими [3]. Попри тривалу і прискіпливу увагу до цієї проблеми вітчизняних і зарубіжних науковців дискусійним залишається саме поняття потенціалу розвитку, через що численні методики оцінювання потенціалу розвитку підприємств, які базуються на різноманітних означеннях потенціалу, не знайшли належного практичного застосування.

У загальному розумінні потенціал – це можливості, які в певних умовах у результаті практичної діяльності людей можна реалізувати в певному напрямі. Потенціал безпосередньо пов'язаний із видом діяльності суб'єкта господарювання і поставленою метою, яка відображається з допомогою сукупності критеріальних (цільових) показників соціально-економічного розвитку підприємства [4].

З метою чіткого окреслення поняття «потенціал підприємства» нами сформовано сукупність основних зовнішніх і внутрішніх факторів впливу, які визначають рівень потенціалу соціально-економічного розвитку підприємств, до числа яких віднесено: вид діяльності, стан зовнішнього середовища, мета діяльності, продукція, ресурси, процеси і нематеріальні активи. Встановлено, що вид діяльності на короткострокову чи середньострокову перспективу можна вважати сталою характеристикою, а стан зовнішнього середовища – умовно сталою. Усі інші фактори є змінними і регульованими.

З урахуванням вищезазначеного потенціал соціально-економічного розвитку підприємств пропонується тлумачити як оцінку їх можливостей досягнення встановленої мети, яка охоплює як соціальні, так і економічні цілі в умовах відносної сталості зовнішнього середовища і сталості виду діяльності з урахуванням тенденцій зміни внутрішніх параметрів підприємств (продукції, ресурсів, процесів, нематеріальних активів).

На підставі проведених досліджень нами визначено ключову роль потенціалу підприємства у ефективному забезпеченні реалізації розвитку підприємства, встановлено ознаки потенціалу розвитку підприємств, розглянуто його складові та сформовано перелік зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають вплив на економічний розвиток підприємства.

Подальші розвідки повинні стосуватися системи оцінювання потенціалу розвитку підприємств щодо встановлення закономірностей зміни параметрів внутрішнього і зовнішнього середовищ, визначення критеріальних показників, за допомогою яких описують мету; а також встановлення еталонних значень показників, з допомогою яких можна було б оцінити рівень потенціалу розвитку підприємства.

Проведення таких досліджень дасть змогу створити передумови для підвищення якості та обґрунтованості програм розвитку суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / Ансофф И. – М. : Экономика, 1989. – 346 с.
2. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізм, моделі : монографія / Раєвнева О. В. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
3. Швед Т. В. До питання про сутність розвитку підприємства / Т. В. Швед // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12606/1/Shved.pdf>.
4. Наукові засади формування та використання економічного потенціалу : монографія / за заг. ред. В. Я. Швеця, В. М. Соловйова. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2013. – 360 с.